

UOT 81

G.Ş.Orucova

AMEA Nəsimi adına Dilşilik İnstitutu
gunel_orucova1981@mail.ru

ŞAH İSMAYİL XƏTAINİN “DİVAN”INDA KÖMƏKÇİ NİTQ HİSSƏLƏRİNİN YERİ

Açar sözlər: ədəbi dil, tarix, morfolojiya, qoşma, bağlayıcı, modal sözlər, ədat
Xətainin dilində köməkçi nitq hissələri kəmiyyətcə çox və fəaldır. XVI əsr Azərbaycan ədəbi dilində köməkçi nitq hissələrinin işlək olmasını şairin şeirləri təsdiq edir. Eyni zamanda onların ədəbi dildə fəallığı ümumxalq dilinə nisbətən daha intensivdir.

Г.Ш.Оруджева

МЕСТО ВСПОМОГАТЕЛЬНЫХ ЧАСТЕЙ РЕЧИ В ”ДИВАН”Е Ш.И.ХАТАИ

Ключевые слова: литературный язык, история, морфология, предлог, союз модальные слова, частица

В языке Хатаи вспомогательные слова по количеству много и активны. Стихотворения поэта еще раз доказывают, что в XVI веке в азербайджанском художественном языке второстепенные части речи были активными. Кроме этого, их активность в художественном языке более интенсивна, чем в народном языке.

G.Sh.Orujova

AUXILIARY WORDS OF SPEECH IN SH.I.KHATAI'S “DİVAN”

Keywords: literary language, the history, the morphology, the postposition, the conjunction, the modal words, the particle

Auxiliary words are of high quantity and actively used in Khatai's literary language. The poems of the poet prove that auxiliary parts of speech are actively used in the XVI century Azerbaijani literature. At the same time their active usage in literary language is more frequent than in the public language.

Dil faktı baxımından köməkçi nitq hissələrinin inkişaf dövrü əsas nitq hissələrindən çox-çox sonrakı əsrlərə təsadüf edir. Əslində köməkçi nitq hissələri əsas nitq hissələrinin lüğəvi məna fəallığını itirmiş formasıdır. Diqqət etdikdə, bu sözlərin böyük qismi isim, sifət, feil və s. söz qruplarının qrammatik ortaqlığı ilə seçilir. Morfemik yaxınlıq tələb edir ki, deyək belə sözlər adıçəkilən nitq

hissələrindən törəmişdir. Amma tədricən leksik aktivliyini itirmiş sözlər morfoloji əlamətlərlə oxşar funksiyanı daşımışdır”. Qoşma ilə ismin hal şəkilçisinin yaxın münasibətindən çıxış edərək demək olar ki, sözlər arasında sintaktik əlaqə yaratmaq üçün qoşma ilə hal şəkilçiləri arasında vəzifəcə çox yaxınlıq vardır” (6, s.298). Eyni zamanda köməkçi nitq hissələri ilə köməkçi sözlər eyni şeydir. Hiss, həyəcan bildirən sözlər köməkçi nitq hissəsi deyil, köməkçi sözdür. Demək, köməkçi sözlər anlayışı daha genişdir. Xətəinin dilində də köməkçi sözlər kəmiyyətə çox və fəaldır. Dilçilikdə belə bir fikir vardır ki, köməkçi sözlər leksik mənalı sözlərdən yaranmışdır. Doğrudur, bunların içində ərəb, fars əsilli vahidlər də yox deyil. Xətəi dövründən düz beş yüz il keçmişdir. Deməli, XVI əsr Azərbaycan dilində köməkçi sözlər kifayət qədərdirsə və Xətəi dilində bunlardan lazımınca istifadə edilmişdirsə, deməli, Azərbaycan dili hələ XVI əsrə qədər uzun inkişaf yolu keçmişdir. “Qədim türk yazısı abidələrinin qələmə alındığı dövrdə (V-IX yüzilliklər) qədim türk abidələrinin dilində köməkçi nitq hissələri təşəkkül dövrü keçirirdi” (5, s.615). Xətəinin şeirlərinin hamısında köməkçi sözlərə rast gəlmək mümkündür. Bir məsələ də vardır ki, köməkçi nitq hissələri ümumxalq dilinə nisbətən ədəbi dildə daha işləkdir, əsasən modal sözlər və bağlayıcılar. Leksik mənası olmayan sözlərin həmin dövrdə inkişaf vəziyyətini nəzərə aldıqda, Xətəinin dilində bu sözlərin işlənmə tezliyi ümumxalq dilindən çox ədəbi dilə yaxındır.

Xətəi dilinin **qoşmaları**. Bənzətmə və müqayisə bildirən köməkçi sözlər müasir dilimizdəki kimidir. Qoşmalar ədəbi dildə milli sözlərin çoxalması ilə intensiv mövqeyə malik olmuşdur (XVI əsrin əvvəllərində ədəbi dildə işlənən Azərbaycan sözlərində getdikcə artan dəyişiklik nəzərə çarpır” (1, s.172). *Yüzünə şeytan kimi ta qılmadı zahid sücud, Mütləqa kafərdir ol, gətirsün iman yenlədən* (3, s.234; 9, s.131); Müasir Azərbaycan dilində *tək* köməkçi sözünün omonimliyi mövcuddur. Xətəidə bu, qoşma mövqeyindədir; *Ğəmdə zülfintək pərişan oldu ol nikbət rəqib, Yüz səadət bəndəyə görsətdi şimdidən* (4, s.186, 9, s.136). *Necə miskin Xətəi kimi könlü Alur bir xəndə, haşın könlü bilsün* (3, s.274; 9, s.153). *Təki* qoşması müasir ədəbi dilimiz üçün bir qədər arxaik olsa da, ümumxalq dili üçün xarakterikdir; *Mənim Pərvin təki çeşmim gecələr uyxusuz qaldı, Səadət asimanında yüzün bədri-duca gördüm* (3, s.161; 9, s.111).

Birgəlik və vasitə bildirən *ilə, ilən* Xətəidə çox işlənən köməkçi nitq hissəsidir. Bu variantlar mahiyyətə və rolca bir-birindən fərqlənmir, işlənmə tezliyi yüksəkdir, omonimlik cəhətinə malik olaraq həm də bərabərhüquqlu üzvləri bağlamağa xidmət edir. *Kim ola göndərəm mən yarə qarşu, Ki, artur həsrət ilə yarə qarşu* (3, s.235; 9, s.282); *Xeyli müddətdir ki, könlüm eşq ilə virənədir* (3, s.51; 9, s.58). *İlə* sözünün *-la, -lə* şəkilçi forması da işlənmişdir; *Həm səbrü qərarə taqətim yox, Həm dəxi kişilə ülfətim yox* (3, s.45; 9, s.226). *İlən* forması bir qədər başqa şəkildədir. Bu formadan elə də çox istifadə

edilməmişdir. *Zülf ilən xəttü ləbini kim ki, gördü, söylədi: -Xızr ilən zülmata girmiş abi-heyvan yenlədən* (4, s.174, 9, s.131).

İstiqamət bildirənlər; *Qərarım qalmadı, səbr ötdü həddən, Dü çeşmim nərgisi-bimarə qarşu* (3, s. 83; 9, s.246). *Bəs oxu bu şeiri yarə qarşu, Bülbül kimi gülüzarə qarşu* (3, s.123, 9, s.282). *Bağrıqaranın qaraldı bağıri, Şahbaz onavaranda doğri* (3, s.47, 9, s.222).

Xətəidə istiqamət bildirən qoşmanın xalq dilində işlənən variantına da rast gəlmək olar. Belə ki, qoşma aid olduğu ismin hal şəkilçisini qəbul edir. *Məşuqə saruya baxsa aşiq, Bəxti-siyəhin niqab edən eşq* (3, s.94; 9, s.232), *Düşmən qanıtək qızardı hər su, Ötkün saruya yeridi ahu* (3, s.47, 9, s.222).

Səbəb bildirənlər: *Ondan dəxi səndən ötrü gəldim, Gördüm çü yüzünü, baxa qaldım* (3, s. 93; 9, s.285); *Ey ki, heyrandır könül sən dilbəri dildar için, Qamətin sərvi-rəvandır, rüxlərin gülzar için* (4, s.86, 9, s.135); *Hezaran dürlü-dürlü səndən ötrü Ki, vardır məndə, şahın könlü bilsün* (3, s.194, 9, s.144).

Zaman bildirən qoşmalar müasir dilimizdə olduğu kimi, çıxışlıq hala qoşulur; *Dilbəra, gördüm yüzün, heyranəm ol dəmdən bərü, Göz yaşında qan ilən gəltanəm ol dəmdən bərü* (3, s.165, 9, s.145); *Mən öləndən sonra qəbrim üstə gər əzm etsə, yar, Qəbr içində anunlan imanım söyləşə* (4, s.39, 9, s.155).

Fərqlənmə bildirənlər; *Səndən özgə, dilbəra heç kim mana yar olmasun, Cövri-eşqindən mənimtək kimsə bimar olmasun* (3, s.187; 9, s.132).

Xətəi dilində bağlayıcılar. Tabesizlik bağlayıcıları: Birləşdirmə bildirən *və, vü , ü* bağlayıcılarından yalnız birincisi indiki Azərbaycan dilinin həm ədəbi, həm də ümumxalq dilində işlənir. Amma klassik ədəbiyyatda ikinci və üçüncü variantlar işlək olmuşdur. Xətəi dilində də belədir. *Qış getdi, yenə bahar gəldi, Gül bitdövü laləzar gəldi* (3, s.108; 9, s.219); *Səbrü aramım gedibdir, görməzəm eynimdə xab, Firqətin bir eyləmişdir sübh ilə şamı mana* (4, s.46; 9, s.19). *İlə, ilən* bağlayıcıları da qoşma ilə omonim olsa da, tez-tez işlənir; *Bağ ilən bustan işində sərvə qılman iltifat, Ta ki, gəldim bir nəzər şol qamətü bəlaya mən* (3, s.157, 9, s.136).

Bölüşdürmə bildirənlər. *Sorsam ol şirin dodağın püstəmidir, ya nəbat, Yarəb, ol nazik vücudun ya səmindir, ya səmən* (4, s.94, 9, s.133); *Gəh yerir idim çü ahu dağda Gəh axar idim çü cuy bağda* (3, s.129; 9, s.223) *Bilməm özümü ki, xandəyəm mən, Ya mürdəmi, yoxsa zindəyəm mən* (3, s.65; 9, s.224).

İştirak bildirən bağlayıcılar içində *həm* təkrarlanan morfeim kimi deyil, (həm, həm də) tək işlənir; *Aşiqin məşuq yüzüdür, qibləsi, həm Kəbəsi, Sən yüzünü şahə döndər, qiblə divar istəmə* (4, s.70; 9, s.153).

İnkərlıq bildirənlər. *Nə məstü nə aqıləm, nə huşyar, Bilməm özümü ki, xandəyəm mən* (3, s.63, 9, s.248). *Nə xudadan qorxar, nə hicab çəkər, Bir kötüdə namus, ar olmayınca* (4, s.143; 9, s.307).

Xətəi dilində işlənən aydınlaşdırma bildirən bağlayıcı çağdaş Azərbaycan dili üçün işlək olmasa da, onun başqa variantı (*məsələn*) ədəbi dil

vahididir; *Bürçində övliyələrin ol filməsəl, tamam, Kövkəb içində nisbəti xurşidü mahdır* (3, s.150; 9, s.70). *Yəni* bağlayıcısı da işlək sözlərdəndir, indiki qrammatik mənada işlənir. Bir qəzəlində *yəni* bağlayıcısı rədif kimi də işlənmişdir. *Yenə bipərvahlığı yad etdigin yəni ki nə? Olur-olmaz sözü bunyad etdigin yəni ki nə?*(3, s.105; 9, s.157).

Qarşılaşdırma bildirənlər. Ziddiyyət və qarşılaşdırma bildirən bağlayıcı kimi Xətai dilindəki qrammatik mənası və nitqdəki mövqeyini bu gün də olduğu kimi saxlayır. *Kafərin rəhmi gəlür mən dərdməndin halinə, Leyk kafər səntəki yari-sitəmkar olmasun* (3, s.119; 9, s.132); *Amma ki, yetirmək olmaz anə Kim xişm edər ol mana nə sanə* (4, s.124; 9, s.235). *Vəli* bağlayıcısı müasir Azərbaycan dili üçün köhnəlmişdir, Xətai dilində təsadüf edilir; *Zülfün yüzün kənarını dutmuşdurur, vəli Kafər çərisi ğarəti – iman dilər yenə* (3, s.24; 9, s.159).

Ancaq bağlayıcısı Xətəidən əvvəlki şairlərin dilində də yoxdur. Nəsimidə leksik vahid kimi ədat mövqeyində iştirak etmişdir; *Könlüm diləyin dünyada canan bilir ancaq*. Müasir Azərbaycan dilində *ancaq* sözü həm bağlayıcı, həm də təkcə sözü mənasında ədat kimi işlənir. Nəsimidə sözün birinci roluna rast gəlmədik (10, s.178). Xətəidə də ədat kimi işlənmişdir; *Kim qarşuna varsa, gözün örtər, Ancaq nə gözün ki, yüzün örtər* (4, s.58; 9, s.249).

Ya bölüşdürmə bağlayıcısı da təkrar işlənir (*da* işlənmir); *Ol gedən yarımmdır, ya ixtiyarımmdır gedir? Bilməzəm canımmdır, ya sevgi yarımmdır gedir?* (3, s.57; 9, s.87).

Xətəinin dilində tabelilik bağlayıcıları.

Aydınlaşdırma bildirən, müasir dildə işlənməyən (yaxud qərb qrupu dialektlərində *kim/kin* biçimlərində işlənən) *kim* bağlayıcısı Xətəinin əksər şeirlərində tabeli mürəkkəb cümlənin tərkib hissələrini bağlamağa xidmət edir. Eyni zamanda *ki* bağlayıcısı da eyni məqsədlə, eyni qədərdə işlənmişdir. *Dün demişsən kim, sana göstərübən can alam, Yüzini göstərmədin aldın rəvanımdan rəvan* (3, s.154; 9, s.131); *Aldım qələmi ki, namə yazəm, Əhvali dilim kələmə yazəm* (4, s.24; 9, s.241).

Səbəb bildirənlər. Müasir Azərbaycan dilində *çünki* forması sabitləşmişdir. Odur ki, *çün* bağlayıcısı dili tərk etmişdir. Amma Xətai dilində hər iki bağlayıcı paralel işlənmişdir. Bağlayıcıların mövqeləri arasında fərq yoxdur. Sadəcə *çün* variantının işlənmə tezliyi daha yüksəkdir. Bu da ona görədir ki, *çün* əsas variantdır, ilkindir, *çünki* isə ikinci variantdır. Xətəinin dilində *çün* öz yerini hələ tamamilə *çünki* bağlayıcısına verməmişdir. *Çünki baş etməzsən tutduğun işi, Ər yükü gövhərdir, Saman gərəkməz* (3, s.154; 9, s.311). *Oldur oturur filan çəməndə, Çün sərvə-çəmən, çü gönçə xəndə* (4, s.48; 9, s.227). *Mah rüxsarın görü b ilqarə gəldi müddəi, Çün zühur oldu yüzündən nuri-rəhman yenlədən* (3, s.83; 9, s.131).

Şərt bildirən *əgər* bağlayıcısı çağdaş Azərbaycan dilində olduğu kimi, Xətai dilində də cümləyə şərt mənası verir. *Əgər yatsam min il toprağ içində, Dürüstdür əhdi-peymanım nə dersən?* (3, s.76; 9, s.143).

Güzəşt bildirən bağlayıcıya bir dəfə rast gəlmək mümkün oldu. *Hərçənd ad ilə mən Səbayəm, Üşşaq yoluna can fədayəm* (4, s.86; 9, s.258).

Xətai dilində köməkçi nitq hissələrindən **ədatın** daha çox işlənmə səbəbi ruhu tam azad və maneəsiz bir şairin sözün də qüvvəsini, təsirini artırmaq, nümayiş etdirmək ehtiyacının ədəbi-bədii nümunəsi kimi yaranmışdır.

Xətai dilində ən çox işlənən köməkçi sozlərdən bir qrupu da qüvvətləndirici ədatlardır. *Daha* ədatının sinonimi kimi *dəxi* sözünə rast gəlmək olur. *Gərçi Yəqubi zəif etdi fəraqi Yusifin, Zəf içində ol dəxi mən natəvandan yaxşıdır* (3, s.98; 9, s.65). *Munca gəldim, mən gədayə hiç inayət qılmadın, Eşigində qıldığım dəsti-dua qaldı mana* (4, s.69; 9, s.15). Az qala hər üç şeirindən birində ta ədatı işlənir. Həm təklikdə işlənir, həm də *ki* bağlayıcısı ilə bərabər. Ədat kimi səbəb, zaman, məkan mənə çaları yarada bilir. *Əbri-neysan ta camalın gülşəninə su verir, Qətreysi-yaşimdən özgə anda yağmur olmasun* (4, s.132) *Dünya yüzündə eşq ilə zarəm, ey sənəm, Bir söyləgil ki, üqbadə, cana, nəyəm yenə* (4, s.148). *Nə acəb, mən miskinlə könlün əgər yağma Hinduyi-zülfün ki, mülki-Rumdan tac qıla, alur* (3, s.67; 9, s.61).

Sual ədatları Xətainin dilində ənənəvi aşiq halının acılarını, qiyabi dialoqunun ifadəsinə yardım edir. *Bəs neyləyim, ey hərimi-gülşən? Həll eyləmədin bu müşkülüm sən* (3, s.142, 9, s.235); *Sən şahsən, ol ğulami-kəmtər, Baxmazmı ğulamə şahi-kişvər?*(3, s.176; 9, s.259); *Xətai çün səni can ilə sevdi, Sevən ölsünmü, sultanım, nə dersən?*(3, s.79, 9, s.143). Həm ədəbi, həm də ümumxalq dilinin sual məqamını qüvvətləndirən *məgər* ədatına da Xətaidə də eyni qrammatik mövqedə təsadüf edilir. *Çox əgləndim gələndə, ey Xətai, Məgər sana bu yerlər məskən oldu?*(4, s.23; 9, s.181)

Arzu ədatları Xətai dilini əsl şair, müdrik el ağsaqqalı və bir də ustad aşiq kimi təqdim edir. *Aşiqəm dersən könül, şərti budur aşıqlərin; Hər nə kim cananə qılsa canə xoş gəlmək gərək* (3, s.151; 9, s.96).

Əmr ifadə edən hər bir leksik və ya morfoloji vahid Xətai şeiri üçün xarakterikdir. *Qoy pırəhənin tək ola məhrəm, Tərliktək ola boyunla məhrəm* (3, s.105; 9, s.261). *Gör necə zari verür ol lənəti şeytan mana, Dünü gün lənət oxurmən lənəti-şeytanə mən* (3, s.146, 9, s.144). *Eşq odu yamandır, ey xirədmənd, Bu bəndə dolaşma, gəl eşit pənd* (3, s.158, 9, s.230).

Ədatın təsdiq, inkar məzmunlu morfemlərinə Xətainin dilində rast gəlmək tam təbiidir. Qətilik və əminliyin qüvvətli deyilməsi üçün ədatın bu növü yerinə düşür. *Mehri-eşqin nəqdinə viranə könlümdür məqam Kim, bəli, gəncin yeri daim xərab üstündədir* (3, s.79, 9, s.60).

Xətai dilində **modal sözlər** kifayət qədərdir. Dövrün anadilli şairləri ilə müqayisədə sözə modallıq, münasibət ifadə edən kəlmələrdən daha çox istifadə

Xətai şerində rast gəlinir. Söz yox ki, burada da modal sözlərin yaranma və işlənmə dərəcəsi nəzərə alınır. Məsələn, Nəsiminin dilində modal sözlər içində *bəlkə* köməkçi sözündən istifadə edilmişdir. *Hər ki Nəsimitək Sücud Fəzli-ilahə qılmadı, Div kimi bu gün anı, bəlkə bu yolda dayinə* (Nəsimi. Seçilmiş əsərləri səh.41)

Əminlik bildirən sözlər Xətai dili üçün məzmunca yeni deyil, amma morphem kimi təzədir. *Canü baş tərkin qılub təcrid ol gəvvas ilən, Əlbəttə kim, uğraşur ol gövhərin dəryasına* (3, s.78, 9, s.156).

Təəssüf bildirən modal sözlər lirik “mən”indən çox epik qəhrəmanın dilindən deyilir, lakin burada da ifadənin yaratdığı mənə qürur hissini dolaylı ifadəsini açıqlayır. *Hey, hef, nə dedin, nə sözdürür bu? Mən xandanü, ol gəday xandan?* (3, s.67; 9, s.248)

Nəticə bildirən. *Əlqissə, bu sözü bilməz idim, Üşşaqi gözümə almaz idim* (3, s.95; 9, s.222).

Xətəinin dilində **nida** emosional situasiyaların ifadəsinə xidmət edir. *Əhsənt, dedim, əya vəfadar, Mən müntəzirəm, oturma, dur var* (3, s.37; 9, s.258). *Behəmdullah, səfa bulduq cəmali-növbaharindən, Könül mirati jəng olmaz anın xətti-qubarindən* (2, s.47; 9, s.144). *Demiş ki, vüsalə qabil oldu, ol sevgi nigar, həmdülillah!* (3, s.24, 9, s.286) kimi misallarda alqış ifadə edən sözləri görürük.

Çağırış ifadə edən köməkçi sözlər də çox işlənən nidalardandır. *Biçarə könül güzgüsü açıldı səfadən, Hey-hey, nə əcəb ahuyi-tatarə yoluxdum* (3, s.59; 9, s.130) *Dedim ki, əya Səba usandün, Asudə otur çözüb kəməndin* (3, s.54; 9, s.256). *Neysan kimi tökgil, ey gözüm, yaş Ol tazə bəhar getdi əldən* (3, s.127; 9, s.264). Çağırış nidalarının içində **ya** sözündən də istifadə edilir. Lakin maraqlı bir məqam var ki, şairin aşiqanə -lirik məzmunlu şeirlərində *ey* nidası daha çox dini, təbliğat məzmunlu şeirlərində isə ərəb dilindən keçmiş *ya* çağırış sözü işlənir. Hətta indi də Allah və islam müqəddəslərinə müraciət edilərkən bu köməkçi söz xitabın önünə artırılır. *Hüsn ilə zibə imişsən, ya Əli, səndən mədəd, Görk içində bay imişsən, ya Əli, səndən mədəd* (3, s.212, 9, s.33). Klassik ədəbiyyatda olduqca sıx rast gəlinən nidadır. Təəssüf ifadə edən sözlər də yox deyil. *Ol pəri peykər mana yar olmadı, heyf oldu, heyf! Aldı könlümni, vəfadar olmadı, heyf oldu, heyf!* (4, s.165; 9, s.95) *Yandım gəm oduna sərbəsər, ah, Dəstimdə nə var, getdi əldən* (3, s.157; 9, s.264).

Sevinc ifadə edən nidalər. *Pəh, pəh ki, mənəm ol cismi-bican Kim, naghah ona ulaşdı bir can* (3, s.138; 9, s.132).

Xətai hətta köməkçi nitq hissələrindən sintaktik fiqur kimi xalq dilinin köməkçi sözlərdə olan imkanlarını sınağa çəkməyi bacarmışdır. Şairin “Yəni ki nə...”, “Gərək”, “Heyf oldu, heyif...” rədifli qəzəllərində qrammatik mənəli sözlər müxtəlif üslubi məqamlara xidmət etmişdir”...belə ifadələri ədəbi dilə gətirməklə böyük şair ədəbi dili rəsmiyyətçilikdən, “quru” ifadələrdən azad

etmək fikrində olmuşdur...” (8, s.88). Xətai dilinin morfolojiyası dövrün ən mühüm ədəbi dil hadisəsi olmaqla yanaşı, bir tərəfdən Azərbaycan dilinin özəlliklərini və qrammatik bütövlüyünü nümayiş etdirmişdirsə, digər tərəfdən bu cür morfoloji sistemin onun bir hökmdar-şair kimi metaforik təfəkkürünün fərdi üslub imkanlarını təhlil etməyə real şərait yaratmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ə.Dəmirçizadə. Azərbaycan ədəbi dili. Bakı, 1982
2. Ə.Məmmədov. Şah İsmayıl Xətai əsərləri. Bakı, 1975
3. Ə.Məmmədov. Şah İsmayıl Xətai əsərləri (elmi tənqidi mətn). I hissə, Bakı, 1973
4. Ə.Məmmədov. Şah İsmayıl Xətai əsərləri (elmi tənqidi mətn). II hissə, Bakı, 1973
5. Ə.Rəcəbli. Qədim türk yazısı abidələrinin dili. Bakı, 2006
6. H.Mirzəzadə. Azərbaycan dilinin tarixi morfolojiyası. Bakı, 1962
7. N.Xudiyev. Azərbaycan ədəbi dili tarixi. Bakı, 1993
8. S.Mehdiyeva. Ədəbi dil məsələləri. Bakı, 2012
9. Şah İsmayıl Xətai. Seçilmiş əsərləri. Bakı, 2005
10. Y.Seyidov. Nəsiminin dili. Bakı, 2003